

Станкевіч А. А.

АКАЗІЯНАЛІЗМЫ І ІХ ФУНКЦЫЯНАЛЬНА-СТЫЛІСТЫЧНАЯ РОЛЯ Ў БЕЛАРУСКІХ НАРОДНЫХ ЗАГАДКАХ

*Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны
(Паступіў у рэдакцыю 14.09. 2021)*

Вусная народнапаэтычная творчасць з'яўляецца важнейшай часткай традыцыйнай народнай культуры, у якой на працягу многіх стагоддзяў, яскрава адлюстроўваліся, захоўваліся і беражліва перадаваліся з пакалення ў пакаленне калектыўны вопыт, народны светапогляд, нацыянальны менталітэт і сістэма галоўных духоўных каштоўнасцей.

Беларускі фальклор вызначаецца сваёй шматжанравасцю, багаццем мастацка-вобразнага адлюстравання аб'ектыўнай рэчаіснасці ў разнастайных формах, глыбокім зместам і ідэйнай значнасцю. Адметнае месца ў складзе малых фальклорных жанраў займаюць загадкі дзякуючы сваёй іншасказальнай і ланкачнай форме выражэння зместу, вобразнасці і выяўленчай выразнасці. Народныя загадкі, паводле меркавання даследчыкаў, адносяцца да аднаго з самых старажытных жанраў вуснай народнапаэтычнай творчасці. Яны «ўзніклі тады, калі чалавек поўнасцю быў яшчэ ва ўладзе прыроднай стыхіі» [1, с. 9]. У загадках назапашваўся і перадаваўся з пакалення ў пакаленне калектыўны вопыт, вобраз мыслення і светапогляд.

Як адзначыла В. В. Мітрафанова, «у глыбокай старажытнасці загадкі ў славян мелі абрадавае значэнне, а таксама былі звязаны з патаемнай, іншасказальнай мовай <...> Загадкі за-свойваліся як неабходны комплекс жыццёвай мудрасці» [2, с. 37 – 38].

Даследчыкі вуснай народнапаэтычнай творчасці адзначаюць высокае паэтычнае майстэрства стваральнікаў загадак:

«Загадкі вызначаюцца трапнасцю выказаў, афарыстычнасцю і сцісласцю формы <...> У іх знайшлі выражэнне творчая фантазія, кемлівасць, дасціпны гумар народа, яго паэтычныя здольнасці»; іх асноўнае прызначэнне – «развіваць мысленне чалавека і даць пазнанне свету ў вобразнай мастацкай форме» [1, с. 10 – 12]; «Багаты і глыбока жыццёвы змест загадак заўсёды мае паэтычную форму выражэння. Загадкі адрознівае сапраўдная і высокая мастацкасць» [3].

У аснове загадкі як формы вобразнага адлюстравання аб'ектыўнай рэчаіснасці ляжыць супастаўленне розных прадметаў, з'яў і дзеянняў паводле падобных знешніх або ўнутраных якасцей і прыкмет. У сувязі з гэтым у народных загадках выкарыстоўваюцца разнастайныя сродкі стварэння вобразнасці і выяўленчай выразнасці. Адметнае месца ў сістэме слоўна-вобразных сродкаў займаюць аказіяналізмы.

Паэтыка народнай загадкі грунтоўна асвятлялася ў працах даследчыкаў беларускага фальклору [4 – 6]. Аднак моўныя сродкі стварэння вобразнасці і выяўленчай выразнасці беларускіх народных загадак пакуль што не акрэслены ў поўным аб'ёме лінгвістычнай інтэрпрэтацыі.

Аб'ектам аналізу ў артыкуле з'яўляюцца беларускія народныя загадкі, змешчаныя ў зборніку «Загадкі» серыі «Беларуская народная творчасць» [7], мэтай – вызначэнне структура-граматычных і лексіка-семантычных тыпаў аказіяналізмаў, іх функцыянальна-стылявой і выяўленча-выразнай ролі ў дыскурсе беларускіх народных загадак.

Аўтарскія наватворы з'яўляюцца адным з самых яркіх лексічных сродкаў індывідуалізацыі мастацкага дыскурсу. Яны дазваляюць вобразна і выразна называць пэўныя прадметы і з'явы, абазначаць іх дзеянні і стан, уласцівасці і якасці, садзейнічаюць разнастайнасці маўлення.

У энцыклапедыі «Беларуская мова» аказіяналізмамі называюцца словы, створаныя пісьменнікамі, грамадскімі дзеячамі ў якасці выразных сродкаў толькі ў пэўным кантэксце: «Такія словы ўжываюцца або для больш вобразнага выражэння паняццяў, або для стварэння пэўных мастацкіх эфектаў і гульні слоў» [8, с. 387]. Як адзначаюць даследчыкі, аказіяналізмы адносяцца да некадыфікаваных слоў, з'яўляюцца своеасаблівымі парушэннямі словаўтваральнай нормы і звычайна ствараюцца для дасягнення пэўнага стылістычнага эфекту [9, с. 57].

У навуковай літаратуры аказіянальнасць звычайна разглядаецца ў апазіцыі з узуальнасцю. Аказіяналізмы ўспрымаюцца як несістэмныя ўтварэнні, выкарыстанне якіх не выходзіць за межы маўленчай сферы. Паводле меркавання А. А. Земскай, неабходна адрозніваць аказіянальныя і патэнцыяльныя словы, якія «ўяўляюць сабой два полюсы словаўтварэння: першыя з'яўляюцца рэалізацыяй законаў словаўтварэння, другія – парушэннем гэтых законаў. Гэта антыподы, аднак і тыя, і другія, па сутнасці, дэманструюць магчымасці, закладзеныя ў сістэме мовы» [10, с. 241].

Аказіяналізмы як некадыфікаваныя лексічныя адзінкі, што не адпавядаюць агульнапрынятым нормам, вылучаюцца ў шэрагу іншых намінатыўных сродкаў мастацкага дыскурсу сваёй нестандартнасцю, незвычайнасцю, якая і абумоўлівае іх «прыцягальнасць» для чытача. Аказіянальнае словаўтварэнне выкарыстоўваецца звычайна для павышэння вобразнай значнасці мастацкага слова, «ажыўлення» яго ўнутранай формы, для арыгінальнасці выражэння сваіх думак, пачуццяў і імкненняў, стварэння разнастайных асацыяцый і гульні слова. Аказіянальная словатворчасць дазваляе мадэляваць ментальныя паняцці, каля якіх не знаходзяць адэкватнага выражэння ў мове [11].

У мове фальклорных твораў, якія маюць калектыўнага аўтара і вусную форму функцыянавання, аказіяналізмы, як адзначаюць даследчыкі, з’яўляюцца функцыянальна аднаразовымі адзінкамі, абмежаванымі пэўным кантэкстам. Размежаванне ў іх аказіянальнага і патэнцыяльнага словаўтварэння не з’яўляецца актуальным. Для мовы фальклору, як і для народна-дыялектнага маўлення, характэрна некадыфікаванасць моўнай нормы і ў той жа час пэўныя каноны арганізацыі, сакралізаваныя працяглай традыцыяй выкарыстання: «Пад аказіяналізмамі ў адносінах да фальклору мы разумеем не адзначаныя ў слоўніках рэдкія (галоўным чынам, адзінкавыя) словы з “чытаемай” семантыкай і своеасаблівай формай. Яны ўтвораны па непрадуктыўнай мадэлі» [12].

У народных загадках аказіяналізмы, як і іншыя выяўленчыя сродкі, дапамагаюць ствараць яскравыя метафарычныя вобразы – эквіваленты загаданых прадметаў і з’яў.

Часцінамоўная прыналежнасць аказіяналізмаў у народных загадках акрэсліваецца трыма граматычнымі класамі: назоўнікам, прыметнікам і дзеясловам. Лексіка-граматычная суаднесенасць аказіяналізмаў, характар іх матывавальнай асновы абумоўліваюць дадатковае сэнсавое напаўненне дэнатата, які з’яўляецца метафарычным эквівалентам загаданага прадмета.

Самай значнай у колькасных адносінах групай аказіяналізмаў з’яўляюцца субстантыўныя адпрыметнікавыя і аддзеяслоўныя суфіксальныя дэрываты. Субстантыўныя адпрыметнікавыя аказіянальныя найменні актуалізуюць пэўныя істотныя рысы, абагуленыя прыкметы зашыфраванага прадмета. Яны ўказваюць на:

– яго колер або светлавая ўласцівасці – «*Зелена зялёнка, звязана галоўка. Венік*» [7, № 2540]; «*Сіня сінява лес паламала,*

лес павяў, горад стаў. Каса» [7, № 1635]; «Чорная чарнява ўвесь лес паламала, белая бялява ўвесь лес падымала. Ноч і дзень» [7, № 390]; «Ішлі чарнушкі на вечарушкі, як ляглі і цяпер спяць. Лаўкі» [7, № 2394]; «У цёмнай цямнушачцы сядзяць гарнушачкі і вяжуць вязаначкі – ні вузла, ні пятлі. Пчолы» [7, № 1149]; «Чарнец-маладзец па калена ў золаце стаіць. Гаршчок» [7, № 2480];

– форму – «Кривулька кривая, а ўсіх корміць. Лыжка» [7, № 2053]; «– Куды ідзеш, кривая кривуліца? – А чаго стаіш, стрыжана патыліца? Рэчка і сенажаць» [7, № 125]; «Матка-рагатка, дачушка-паўзушка, сыноч Васілёк. Яблыня» [7, № 802];

– знешні выгляд – «Маці таўстуля, а дачка красуля, а сын перабор паляцеў на двор. Печ, полымя, дым» [7, № 2146]; «Матка таўстуха, дачка краснуха, а сын Хвядос пайшоў да нябёс. Печ, агонь, дым» [7, № 2152]; «Ляцеў цыбач праз сенажаць, як паў, то і не відаць. Дождж» [7, № 209]; «Чатыры братцы-барадатцы. Капыты ў каня» [7, № 1067];

– працягласць або памер – «Доўгі даўгач упадзе ў балота, яго не знаць. Дождж» [7, № 210]; «Малы малышак упаў з вышак, ён не забіўся, адно шапачкі пазбыўся. Жолуд» [7, № 440];

– стан – «Чатыры чатыркі, пятая растапырка, шостая жывушка. Калыска і дзіця» [7, № 2426]; «Што за жывіна: ззаду жывот, а спераду спіна. Нага» [7, № 986];

– фізічныя ўласцівасці – «Дзеравяшка нясе, касцяшка сячэ, а макрын падкладае. Лыжка, зубы, язык» [7, № 892];

– функцыі – «Сонца-калёнца, пасярэдзіне жывіца, хто яе не знае, той не будзе жаніцца. Шчотка для ільна» [7, № 1788].

Субстантыўныя аддзеяслоўныя аказіяналізмы ў народных загадках ствараюць метафарычныя вобразы, якія ўвасабляюць загаданы прадмет паводле выкананага ім дзеяння («Чатыры

чатырначкі, дзве растапырначкі, пятая **пяёначка**, а шостая **ляжоначка**. *Калыска, маці, дзіця*» [7, № 2428]; «*Ідзе гойда ды пад лаву. Ногі пры сядзенні*» [7, № 991]) або перадаюць гукі і рухі, што ўтвараюць жывёлы («*У мыкулі чатыры кулі, а ў брыкулі дзве кулі. Саскі ў каровы і кабылы*» [7, № 1018]), а таксама называюць месца, дзе адбываецца пэўнае дзеянне («*Быў на капальні, быў на тапталні, быў на кружары, быў на пажары. Гаршчок*» [7, № 2462]; «*Быў я на таўкачове і на мельнікове, і на пажары, і на базары. Гаршчок*» [7, № 2463]).

У некаторых выпадках субстантыўныя адпрыметнікавыя і аддзеяслоўныя аказіяналізмы выконваюць ролю эпітэта, выражанага прыдаткам, што значна ўзмацняе характарыстыку субстытута і павышае выяўленча-выразны патэнцыял народнай загадкі: «*Бацька-сцюдзёнка, матка-таплёнка, сынкі-скакункі, а дачушкі-лізушкі. Ток, ёўна, цапы і мётлы*» [7, № 1555]; «*Дзеткі – лушчаткі, бацька лысы пагнаў мышы. Семя канаплянае*» [7, № 2001]; «*Стаіць дуб-старадуб, на тым дубе-старадубе сядзіць птушка-вяртушка, ніхто яе не дастане: ані цар, ані царыца. Неба і сонца*» [7, № 15].

У асобных загадках субстантыўныя аддзеяслоўныя аказіяналізмы «шыфруюць» састаўныя часткі загаданага прадмета, паказваючы пры гэтым празрыстую матывацыю метафарычных эквівалентаў дэнатата, і ствараюць адмысловую каламбурную форму выказвання: «*Два бодні, чатыры паходні, сёмая махта. Карова*» [7, № 1008]; «*На шатуне равун, над равунем сапун, над сапуном глядун, за гледуном рошча, за рошчай поле, за полем дрымучы лес. Шыя, рот, нос, вочы, бровы, доб, валасы*» [7, № 851]; «*На хадулях дзве махалкі, над махалкамі зявалка, пад зявалкай два калодзезі, пад калодзезямі дзве міргалкі, над міргалкамі рошча, за рошчай чыстае поле, за по-*

лем лес. Чалавек» [7, № 831]; «*Стаіць гай, пад гаем мігай, пад мігаем сапай, пад сапаем хапай. Галава*» [7, № 846].

Як правіла, выкарыстанне субстантыўных аказіяналізмаў суправаджаецца дэрывацыйным паўторам, што аблягчае асэнсаванне «ўнутранай» формы аказіянальнага наймення, тыпу яго матывацыі і расшыфроўку метафарычнага вобраза, якім кадзіруецца загаданы прадмет: «*Стаяць стаючкі, а на іх калючкі. Хаёвыя дрэвы*» [7, № 410]; «*Кацілася качулачка – ні звер, ні птушачка, ні агонь, ні вада, не адгадаеш нікагда. Сонца*» [7, № 21]; «*Хадзіў хаданак па чужых странах, прыйшлося паміраці – няма каму прыграбаці. Чобат*» [7, № 2732]; «*Ляжайка ляжыць, на ёй таратайка бяжыць. Дарога і воз*» [7, № 2938]; «*Махін махае, хто адгадае? Машына*» [7, № 3416]; «*Вісіць вісютка, ляціць крысютка – цап за вісютку. Журавель у студні*» [7, № 2637].

У загадках, у якіх «закадзіравана» некалькі прадметаў, нярэдка выкарыстоўваюцца парныя аддзеяслоўныя аказіяналізмы, што ўказваюць на дзеянні метафарычных эквівалентаў: «*Віса вісіць, хода ходзіць, віса ўпала, хода ўкрала. Жолуд і свіння*» [7, № 444]; «*Рында рые, скока скача: берагіся, рыя, – курман ідзе. Свіння, сарока, воўк*» [7, № 1092]; «*Рыцька рые, ляпа ляпае: сцеражыся, рыцька, – пан едзе. Свіння, сарока, воўк*» [7, № 1092]; «*Вязушка вязе, сякушка сячэ, мокры Марцін ні сапе, ні храпе, толькі паварочваецца. Лыжка, зубы і язык*» [7, № 2047]; «*Вісіць вісёнца, сядзіць сядзёнца, каб ты не вісеў, я б не сядзеў. Каўбаса і кот*» [7, № 2011].

Ад'ектыўныя адсубстантыўныя аказіяналізмы падкрэсліваюць адносіны да ўтваральнай асновы, нагадваюць пра пэўныя ўласцівасці загаданага прадмета, якія ў якасці падказкі павінны дапамагчы адгадаць загадку: «*За лесам лясанскім, за полем палянскім, там гукала Кацярына голасам шатанскім.*

Цягнік» [7, № 2904]; «За лесам **лясенскім** закавала зязюленька голасам **паненскім**. Скрыпка» [7, № 3087]; «Па гары **гаранскай** каціўся шар **вярханскі**, ніхто яго не аб’едзе і не абыдзе. Сонца» [7, № 38]; «Гарох **стручыст**, ноччу стучыць, днём стаяць не вяліць. Мароз» [7, № 249]. Наяўнасць аднакаранёвых слоў у загадках падказвае матывацыю аказіяналізмаў, надае кантэксту характар моўнай гульні і ілюструе зашыфраванасць загаданага прадмета.

Нешматлікімі з’яўляюцца дзеяслоўныя адыменныя аказіянальныя намінацыі, што перадаюць характэрнае дзеянне загаданага прадмета: «Зара **зырала**, ключы пацярала, месяц убачыў, сонца ўкрала. Раса» [7, № 234]; «Шарык, шарык, усю хату **перашарыў** і ў куточку стаў. Венік» [7, № 2573]; «Два арлы **арлююць**, адно яечка балуюць. Кума, кум і дзіця» [7, № 2990]; «Сталі шыпулі **шыпуліцца**, няма месца, дзе ім прытуліцца. Пчолы» [7, № 1162].

Сустрэкаюцца ў народных загадках і адлічэбніковыя ўтварэнні, якія характарызуюць структуру і колькасны склад іншасказальнага вобраза: «Чатыры **чатыранечкі** пабеглі ў палянечкі, ды злавілі вутку і пасадзілі ў кутку. Воз са снапамі» [7, № 1533]; «Восем **васьмей**, пяць па **пяцей**, дзве во якіх ды дзве во якіх – моцька ды роцька. Сані, вязы, аглоблі, палазы, падсядзёлак, хамут» [7, № 2855]; «Чатыры **чатырнічкі**, на кожным чатырнічку па пяць **пяцернічкаў**. Рукі, ногі, пальцы» [7, № 974].

Дадатковую экспрэсіўнасць апавядання ў народных загадках ствараюць субстантыўныя аказіяналізмы, утвораныя ад анатапейных дзеясловаў, якія імітуюць гукі, характэрныя для хатніх жывёл («У **мыкулі** чатыры кулі, а ў **рзы** дзве. Карова і кабыла» [7, № 1017]; «У **мыкалы** чатыры дыкалы, а ў **іржы** дзве. Карова і кабыла») [7, № 1021]); птушак («Бегла хахлушка

каля цяплушка, пыталася ў **кукарэйчыка**: “Ці не бачыў кацапага?” – “Цяпер быў на грывітары, а ўжо на крутой гары”. Мыш, печ, певень, кот, зямля» [7, № 1135]; «Ляцеў лютар, сеў на калютар, пытаўся ў **кудахтаркі**: “А дзе твае **пыхтаркі**?” – “Мае **пыхтаркі** ў стракаў гарод пайшлі!” Каршун, курыца, кураняты, крапіва» [7, № 1191]); паўзуноў («З куста **шыпуля**, ды за ногу шчыпуля. Вуж» [7, № 1417]); перадаюць гукі, якія суправаджаюць дзеянні прылад працы («У лесе, у лесе **тарарай брэша**. Сукала» [7, № 1831]).

У сувязі з вуснай формай функцыянавання фальклору аказіяналізмы ў народных гаворках па сваіх камунікатыўна-прагматычных якасцях набліжаюцца да народна-размоўнага маўлення – іх вызначае спантаннасць выражэння, экспрэсіўнасць выкладу, абмежаванасць пэўным кантэкстам, сітуацыйная абумоўленасць і нестандартнасць намінацыі.

У мове загадак выкарыстоўваюцца не толькі аказіяналізмы, матываваныя ўтваральнай асновай, паводле зместу якой можна асэнсаваць іх семантыку, але і так званыя «цёмныя», незразумелыя словы, што ўносяць элемент моўнай гульні, павышаюць выразнасць выказвання і ўскладняюць зашыфраваны вобраз: «**Сітуліцы, мітуліцы**, ні сяла, ні вуліцы. Вулей» [7, № 1561]; «**Мар’янка-куруцянка** пабегла ў лясочак, пазбірала трасчышча, нагрэла касьцішча. Сякера» [7, № 2670]; «**Шадзіла-бадзіла** па хаце хадзіла, пад загнет спаць лягло. Венік» [7, № 2578]; «**Фіту-фіту** – поўна скрыня аксаміту. Сажэ ў коміне» [7, № 2218]; «**Шардзюрыла-бардзюрыла** панямецку гаварыла, рогам траву ела. Гусь» [7, № 1271]; «**Піргічыкі, піргічыкі** сталі бабу слекатать, стала баба рагатаць. Парасяты свінню ссуць» [7, № 1083].

Аказіяналізмы выконваюць таксама значную ролю ў рытмічнай арганізацыі і рыфмаванні народных загадак. Зарыф-

маванья аказіяналізмы рытмізуюць выказванне, надаюць складнасць, арыгінальнасць і навізну кантэксту загадак, аблягаюць іх мнеманічную функцыю: «*Братцы-хватцы, сястрыцы-палізушкі. Цапы і мётлы*» [7, № 1703]; «*Чатыры чатыркі, дзве растапыркі, адзін шаптун і той скрыпун. Калодзеж*» [7, № 2640]; «*Шынкi-брынкi на дзве палавінкi. Рэзгіны*» [7, № 2614]; «*Сядзіць шуся ў сямі кажусях, хто на яе гляне, той плача. Цыбуля*» [7, № 642]; «*Малы мае малышайкі носяць воду на вышайкі. Пчолы*» [7, № 1144].

Такім чынам, аказіяналізмы ў народных загадках з'яўляюцца поліфункцыянальнымі: яны ствараюць арыгінальнасць маўлення, адлюстроўваюць непаўторнасць народнага словаўтварэння, разнастайнасць моўнай формы выражэння, прыводзяць да каламбурнай манеры выказвання, своеасаблівай гульні слоў, дапамагаюць рытміка-інтанацыйнай арганізацыі дыскурсу і ўзмацненню слоўна-вобразнай характарыстыкі загаданага прадмета, часта суправаджаюцца дэрывацыйным паўторам, які садзейнічае актуалізацыі значэння паўторанай каранёвай марфемы і фарміраванню асацыятыўнага сэнсавага поля, куды ўключаецца метафарычны, іншасказальны кантэкст загадкі.

ЛІТАРАТУРА

1. Гурскі, А. І. Беларускія народныя загадкі / А. І. Гурскі // Загадкі / склад. М. Я. Грынблат, А. І. Гурскі ; рэд. А. С. Фядосік. – Мінск, 1972. – С. 5 – 20.
2. Митрофанова, В. В. Русские народные загадки / В. В. Митрофанова. – Л. : Наука, 1978. – 180 с.
1. 3 Лазутин, С. Г. Поэтика русского фольклора / С. Г. Лазутин – М. : Высшая школа, 1981. – 221 с.
3. Гілевіч, Н. С. Паэтыка беларускіх загадак / Н. С. Гілевіч. – Мінск : Вышэйшая школа, 1976. – 128 с.

4. Гурскі, А. І. Беларускія загадкі: даследаванне жанру / А. І. Гурскі. – Мінск : Беларускі кнігазбор, 2000. – 80 с.
5. Алфёрава, А. Г. Усходнеславянскія і заходнеславянскія загадкі. Вобразна-паэтычная сістэма / А. Г. Алфёрава. – Мінск : Беларуская навука, 2008. – 162 с.
6. Загадкі /склад. М. Я. Грынблат, А. І. Гурскі; рэд. А. С. Фядосік. – Мінск : Навука і тэхніка, 1972. – 448 с.
7. Беларуская мова : энцыклапедыя / пад рэд. А. Я. Міхневіча ; рэдкал.: Б. І. Сачанка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : БелЭн, 1994. – 657 с.
8. Прыгодзіч, М. Р. Сэнс у іх хаваецца яшчэ большы, чым паэзія. Аўтарскія неалагізмы як факт мовы / М. Р. Прыгодзіч // Роднае слова. – 1995. – № 8. – С. 56 – 64.
9. Земская, Е. А. Современный русский язык. Словообразование : учебное пособие / Е. А. Земская. – М. : Флинта, 2005. – 323 с.
10. Лаврова, Н. А. Окказиональные образования и их место в языковой системе [Электронный ресурс] / Н. А. Лаврова. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/okkazionalnye-obrazovaniya-i-ih-mesto-v-yazykovoju-sisteme/viewer>. – Дата доступа: 08.08.2021.
11. Климас, И. С. Окказиональное слово в различных языковых стратах [Электронный ресурс] / И. С. Климас // Филологические науки. Учёные записки: электронный научный журнал Курского государственного университета – 2012. – № 3, т. 2. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/okkazionalnoe-slovo-v-raznyh-yazykovyh-stratah/viewer>. – Дата доступа: 08.08.2021.

РЕЗЮМЕ

В статье на материале белорусских народных загадок рассматриваются структурно-грамматические и лексико-семантические типы окказионализмов, определяется их функционально-стилистическая роль. Отмечается полифункциональность окказионализмов – они создают оригинальность речи, отражают неповторимость народного словесного творчества, приводят к каламбурной форме высказывания, образуя своеобразную игру слов, способствуют ритмико-интонационной организации дискурса загадок и усилению словесно-образной характеристики зашифрованного денотата, что помогает в его отгадке.

SUMMARY

The article examines the structural-grammatical and lexical-semantic types of occasionalisms based on the material of Belarusian folk riddles, determines their functional-stylistic role. The polyfunctionality of occasionalisms is noted – they create the originality of speech, reflect the uniqueness of folk verbal creativity, lead to a punning form of utterance, forming a kind of wordplay, contribute to the rhythmic-intonational organization of the discourse of riddles and strengthen the verbal-figurative characteristics of the encrypted denotation, which helps in its guessing.

Хазанова К. Л.

ФИГУРЫ ПАЎТОРУ Ў МОВЕ НАРОДНЫХ ПРЫПЕВАК ГОМЕЛЬШЧЫНЫ

*Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Ф. Скарыны
(Паступіў у рэдакцыю 14.09.2021)*

Прыпеўка з'яўляецца адметным жанрам вуснай народнай творчасці. Невялікія па аб'ёме, звычайна вершаваныя творы, прыпеўкі, як правіла, суправаджаюцца лёгкай запамінальнай мелодыяй і зместам закранаюць пэўныя актуальныя для выканаўцаў і слухачоў маральна-этычныя праблемы.

Музыкальнасці прыпевак спрыяе іх мова. Як і іншыя малыя фальклорныя жанры (сярод якіх, напрыклад, прыказкі, прымаўкі, загадкі), прыпеўкі адрозніваюцца надзвычайнай трываласцю і актыўнай функцыянальнасцю, што выяўляецца ў захаванні жартаўлівых песенных чатырох- або шасцірадкоўяў не толькі ў вясковай мясцовасці, але і ў гарадах, пра што сведчаць матэрыялы фальклорнага архіва філалагічнага факультэта Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны.

Лінгвістычныя сродкі выяўленчай выразнасці народнапесенных твораў гарадоў Беларусі вывучаны далёка не поўнасцю, што абумоўлівае актуальнасць дадзенага даследавання.